ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 11, številka 4, december 2007 · ISSN 1408-2969

EPISTEMOLOGIJA G. E. MOORA

Danilo Šuster

Tri poti G. E. Moora

Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru

Citiranje: Danilo Šuster, »Tri poti G. E. Moora«, *Analiza: časopis za kritično misel* 11, št. 4 (2007): 23–43.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je izvirna tiskarska datoteka številke, ki ji je bil leta 2026 dodan ta naslovni list. Strani in prelomi ustrezajo tiskani izdaji.

Danilo Šuster
Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru

Tri poti G. E. Moora

Obravnavam strategijo obrambe vsakdanje vednosti in odgovora skeptiku G. E. Moora, ki nastopa v njegovih sestavkih »Dokaz zunanjega sveta«, »Gotovost« in »Štiri oblike skepticizma«. Ta strategija ima vsaj dve težavi. Prva je v tem, da Moore ne pojasni intuitivne moči in privlačnosti skeptičnega argumenta in svoje rešitve ne podgradi s teorijo vednosti. Druga pa je ta, da Moorov dokaz šteje kot klasični primer zmote *petitio principii*. Trije obravnavani članki se zaključijo s tremi med seboj različnimi predlogi odgovora skeptiku, ki jih lahko shematsko povzamemo z naslednjimi tezami: (i) imamo evidenco, s katero lahko zavrnemo skeptično hipotezo (»Gotovost«); (ii) premise skeptičnega argumenta so mnogo manj prepričljive od zanikanja njegovega sklepa (»Štiri oblike skepticizma«) in (iii) premise Moorovega dokaza so nekaj, kar vemo, četudi jih ne moremo dokazati (»Dokaz zunanjega sveta«). Vsaka od strategij ima svojega sodobnega zagovornika ali vsaj nadaljevalca (i – Sosa; ii – Lycan; iii – Pryor). Ker je Moorov dokaz povezan z analizo zmote krožnega sklepanja, obravnavam tudi pojem argumenta in problem prenosa jamstev v prepričljivem argumentu (Wright). Struktura dialektične situacije med skeptikom in njegovim nasprotnikom je takšna, da glede na pravila argumentativne igre skeptika ne moremo zavrniti. Toda v ozadju zmote krožnega sklepanja je neka dvoumnost: dialektična napako v *igri* argumentiranja in *epistemološko* zmotno sklepanja iz premis, ki so manj znane od sklepa. Dialektični neuspeh Moorovega dokaza ne pomeni nujno epistemološkega neuspeha.

Ključne besede: G. E. Moore, dokaz zunanjega sveta, skepticizem, argument, *petitio principii*.

1.

G. E. Moore[1] je v svojih zgodnjih delih znan predvsem po zavračanju idealistične metafizike. Tudi njegov »Dokaz zunanjega sveta« »Proof of an External world, 1939« se začne z zelo podrobno kritično obravnavo znamenitega Kantovega dokaza. Moorova argumentacija je uperjena proti idealistom v klasičnem smislu, tistim, ki trdijo, da zunanji svet sploh ne obstaja. Toda današnji okvir razumevanja njegovega dokaza in spoznavnoteoretskih izhodišč nasploh ni zavračanje idealizma, ampak zavračanje radikalnega skeptika, ki pravi, da ne

[1] Večino akademske kariere je Moore (1873-1958) preživel v Cambridgu, kjer so bili njegovi kolegi Russell, Ramsey in Wittgenstein. Najbolj znano zgodnje delo je *Principia Ethica* (1903), tudi v slov. prevodu (Moore, 2000).

moremo imeti vednosti o zunanjem svetu. Nekateri menijo, da ima razlika v naslovniku argumenta pomembne epistemološke posledice. Dokaz védenja o zunanjem svetu namreč zahteva zavrnitev skeptičnih argumentov, dokaz zunanjega sveta pa naj tega ne bi zahteval (Baldwin, 1992). A težko je videti, da dokaz obstoja zunanjega sveta ni tudi dokaz védenja, da zunanji svet obstaja (»tu je moj dokaz, da *p*, vendar jaz *ne* vem, da *p*« se sliši paradoksalno).

Skupaj z nekaterimi drugimi znanimi spisi – »Obramba zdrave pameti« »A defence of common sense« 1925, slov. prevod v Moore, 1998] in pa šele po smrti objavljenimi »Gotovost« »Certainty« objavljeno v Moore 1959, predavanje iz leta 1941] in »Štiri oblike skepticizma« »Four forms of scepticism« objavljeno v Moore 1959, predavanje iz let 1940-44] - tvori »Dokaz« obrambo naše globoke zavezanosti vsakdanjim prepričanjem. Razprave so pravi »eksempel« Mooorovega pojmovanja analize, ki je bilo dolgo sinonim za analitično filozofijo nasploh. Analiza je stroga, toda slogovno ne gre ravno za reklamo analitičnemu pristopu – že iz prevedenih odlomkov vseh treh razprav je razvidno, da gre za suh, »klobasast« in za branje naporen način pisanja. Zato v pričujočem izboru sledimo praksi zbornikov klasičnih besedil iz epistemologije (Kim, Sosa, 2000), ki ne vključujejo celotnih besedil člankov, ampak samo izbrane odlomke – zaključne dele razprav, v katerih praviloma nastopajo ključni poudarki in stališča, zaradi katerih je dandanes ponovno oživelo zanimanje za Moorovo epistemologijo.

V tem sestavku se bom osredotočil na »moorovsko« strategijo odgovora skeptiku, ki nastopa v vseh prevedenih sestavkih, najbolj značilna pa je za njegov dokaz zunanjega sveta, ki nastopa na zadnjih straneh obsežnega članka. Večino tega besedila, ki je v pričujočem prevodu izpuščeno, tvori suhoparno premlevanje tega, kaj pomeni opisovati predmete kot zunanje našemu duhu ali predstavljene v prostoru ali takšne, da lahko naletimo na njih v prostoru. Kot ugotavlja Wright, Moore iz vsega tega ne izpelje nobenih osupljivih posledic, ki bi na koncu nagradile bralčeve muke (Wright, 2004: 22). No, naj opozorim, da je imel Wittgenstein, kot navaja Wright, prav zadnjih nekaj strani »Dokaza« za Moorovo najboljše filozofsko delo![2] Sprva so Moorova epistemološka besedila veljalo za klasičen primer filozofije običajnega jezika, ki je vladala v 50-ih in 60-ih letih dvajsetega stoletja. Opozorilo na standardno jezikovno in življenjsko prakso naj bi razrešilo filozofske probleme, tudi problem skepticizma. Toda z zatonom te šole je »potonil« tudi Moorov način dokazovanja – novi skepticizem 70-ih let (Lehrer, Unger, Stroud) je Moorovo strategijo raztrgal (kot navaja Lycan, 2001). To se sploh ne zdi težko, saj, denimo, mahanje z rokami kot dokaz obstoja zunanjega sveta v primerjavi s standardno globokim (in nerazumljivim) Kantom deluje bolj kot neka varietejska predstava. No, dejstvo, da je za Moora dokaz nek javni »performans«, se pri kasnejših komentatorjih izgubi. Dokaz se jemlje kot neko izročilo, ki ga vsak malo po svoje prikroji, povzame (že v pričujočem članku nastopa več verzij) in združi z Moorovimi obravnavami različnih verzij odgovora na skepticizem, ki nastopajo v obeh drugih prevedenih razpravah.

[2] Več o Wittgensteinovem razumevanju Moora je v Ule, 2006.

2.

Tako kot pri vseh filozofskih zgodovinskih »veličinah« tudi v sodobni interpretaciji najprej nastopi problem konsistence različnih stališč, ki jih Moore zagovarja. Povod za to je dal Moore sam, ki je menda menil, da zadnji štirje odstavki sestavka »Gotovost« vsebujejo pomote. A eksegeza Moorovih besedil me tu ne zanima. Bolj zanimivo je vprašanje, zakaj vrsta sodobnih epistemologov danes zagovarja »neomoorovstvo« kot odgovor na skeptikov izziv (Sosa, Pritchard, Pryor). Res je, da v osrednji različici Moore *idealistu* dokazuje *obstoj* zunanjega sveta, ne pa skeptiku, da imamo *védenje* o zunanjem svetu. Toda najnovejše zanimanje epistemologov za Moorov pristop in njegovo filozofsko rehabilitacijo je sprožila prav oživitev problema skepticizma kot resnega filozofskega problema, morda enega najtežjih sploh. Danes največkrat nastopa problem kot paradoks trojice med seboj nezdružljivih propozicij, pri čemer se za vsako zdi, da je podprta z razlogi (prim. Šuster, 2005):

V S ve, da *p* (kjer je *p* propozicija o zunanjem svetu, denimo kar »To je roka«).

P Če S ve, da *p*, potem S ve, da je skeptična hipoteza neresnična (denimo hipoteza, da je moje življenje en sam dolg sen, ali pa hipoteza, da vse moje zaznave »ustvarja« Descartov zli demon).

N S ne ve, da je skeptična hipoteza neresnična (skeptična hipoteza je vedno logično možna).

Skeptik začne z (N), sprejema (P) in po pravilu *modus tollens* izpelje zanikanje (V) – »Ni res, da vem, da je to roka«. Moorov odgovor običajno označijo kot *dogmatizem*, ki temelji na sklepanju *modus ponens*: iz (V) in (P) izpeljem, da vem, da je skeptična hipoteza neresnična (ne-N). Spomnimo se znanega odlomka iz »Gotovosti«:

> Strinjam se torej s tistim delom argumenta, ki pravi, da če ne vem, da ne sanjam, sledi, da ne *vem*, da stojim, čeprav v resnici stojim in tudi mislim, da stojim. A prvi del argumenta vsebuje razmislek, ki reže na obe strani. Če je resničen, sledi, da je prav tako resnično, da če *vem*, da stojim, potem vem, da ne sanjam. Torej bi prav tako, kot lahko moj nasprotnik sklepa: ker ne veš, da ne sanjaš, iz tega sledi, da ne veš, da stojiš, jaz lahko sklepal: ker vem, da stojim, iz tega sledi, da vem, da ne sanjam. En argument je prav tako dober kot drugi, razen če mi moj nasprotnik ne ponudi boljših razlogov za trditev, da ne vem, da ne sanjam, kot pa jih lahko ponudim jaz za svojo trditev, da vem, da stojim.

Zdravorazumske predteoretske intuicije nam zagotavljajo vednost o zunanjem svetu, iz katere sledi vednost, da je skeptična hipoteza neresnična. Običajno je to stališče podprto z ugotovitvijo, da je nevednost glede skeptične hipoteze mnogo manj verjetna od vednosti o zunanjem svetu. Kot pravi Moore na koncu članka »Štiri oblike skepticizma«:

> Z drugimi besedami, čeprav se, kot sem že omenil, strinjam z Russllom, da so … [tri premise Russllovega skeptičnega argumenta, op. D.Š.] resnične, pa glede nobene od teh treh ne čutim takšne gotovosti kot glede tega, da zagotovo vem, da je to svinčnik.

Toda Moorova strategija ima vsaj dve težavi. Prva je ta, da v igri s skeptikom Moore ponuja samo delitev točk, ne pa prave zmage (prim. Pritchard, 2005). Obe sklepanji, *modus ponens* in *modus tollens* sta intuitivno sprejemljivi, Moore pa se zapleta v iskanju razlogov, zakaj sprejeti prav njegovo sklepanje. Spomnimo se le zadnjega stavka »Štirih oblik skepticizma«: »In kako, zaboga, naj se odločimo, o katere izmed dveh reči je razumno biti najbolj gotov?« Moore je včasih sicer menil, da ima zmagovit odgovor – skeptično hipotezo (denimo, da sanjam) lahko zavrne: »Konjunkcija propozicije, da zdaj imam ta čutna izkustva in spomine, in propozicije, da zdaj sanjam, se mi zdi zelo verjetno protislovna.« A kaže, da je prav ta sklepna teza iz članka »Gotovost« tista, ki se mu kasneje zdi zmotna. V »Dokazu« Moore priznava, da so njegove premise za skeptika sporne, ker niso dokazane, meni pa, da imamo lahko vednost o stvareh, ki jih ne moremo dokazati. Trdi, da ima odločilno evidenco, da je buden, a ne more povedati, v čem je njegova celotna evidenca. Sosa meni, da je težava v tem, da so razlogi preveč obširni in kompleksni (Sosa, 2007). A izvedeti bi morali nekaj vsaj o vrsti razlogov in naravi upravičenja.

Druga težava je še bolj pereča. Kaj točno pravi Moore v svojem »Dokazu«? Najprej opozarja, da ne more *dokazati* premis:

> Kako naj zdaj dokažem, da je »tu ena roka in tu druga«? Ne verjamem, da to lahko storim. Če naj bi to storil, bi moral najprej dokazati, da ne sanjam, kot je poudaril že Descartes. A kako naj dokažem, da ne sanjam?

Čeprav ne more dokazati premis, pa je njegov dokaz še vedno dober. Stališče, da iz nedokazljivosti premis sledi nevednost o teh premisah, je zmotno:

> Za takšno stališče, čeprav je bilo zelo pogosto med filozofi, pa lahko po mojem mnenju pokažemo, da je zmotno – čeprav samo s pomočjo premis, za katere ne vemo, da so resnične, razen če ne vemo, da obstajajo zunanje stvari. O stvareh, ki jih ne morem dokazati, lahko imam vednost, in med stvarmi, o katerih sem zagotovo imel vednost, četudi jih (kot sam mislim) nisem mogel dokazati, so bile premise mojih dveh dokazov.

Tu se pojavi določena zagata. Zdi se, da prvi stavek pomeni, da lahko pokažemo, da so tudi nedokazljive premise lahko predmet védenja, samo s pomočjo propozicij (recimo »To je roka«), o katerih nimamo védenja, če nimamo védenja, da obstaja zunanji svet. Torej o premisi »To je roka« sploh nimam *védenja*, če ne vem, da obstaja zunanji svet? V tem primeru pa Moore v premisi dokaza predpostavlja tisto, kar šele dokazuje!

Mnogi so opazili, da je v Mooreovem sklepanju (v verziji C. Wrighta) »To je roka, torej obstaja zunanji svet (saj je roka materialni predmet, ki obstaja v prostoru)« nekaj čudnega. Kot bi dokazovali »Rekla je, da je poštena, torej se ni zlagala, saj nobena poštenjakinja ne laže«. Moorov dokaz je videti kot tipični primer zmote *petitio principii* (zahtevanje dokaza) – premisa je sporna, saj

implicitno temelji na nečem, kar nastopa v sklepu. Glede na to, da je skeptik s svojim sklepanjem *modus tollens* predstavil intuitivni argument *proti* obstoju zunanjega sveta, se zdi dialektično povsem neprimerno in neprepričljivo začeti s premiso, ki je v razpravi sporna. Védenje, da je to roka, kjer je roka predmet v prostoru in zato del zunanjega sveta, na nek način že predpostavlja obstoj zunanjega sveta. Upravičenje za zavrnitev skeptične hipoteze zato ne more temeljiti na (sporni) vednosti, da imam dve roki. Ni naključje, da prav Moorov dokaz največkrat nastopa v filozofskih razpravah o problemu krožnega sklepanja in zmoti *petitio principii*.

3.

Trije prevedeni članki se zaključijo s tremi med seboj različnimi predlogi odgovora skeptiku. »Tri poti« G. E. Moora lahko shematsko povzamem z naslednjimi tezami:

- Imamo evidenco, s katero lahko zavrnemo skeptično hipotezo (»Gotovost«).
- Premise skeptičnega argumenta so mnogo manj prepričljive od zanikanja njegovega sklepa (»Štiri oblike skepticizma«).
- Premise Moorovega dokaza so nekaj, kar vemo, četudi jih ne moremo dokazati (»Dokaz zunanjega sveta«).

Prav vsak od predlogov, s katerimi Moore zavrača skepticizem in brani vsakdanje trditve o védenju, je našel svojega sodobnega zagovornika ali vsaj nadaljevalca. Začnimo s sestavkom »Gotovost«, v katerem Moore na koncu članka zagovarja tezo, da konjunkcija spominov na takojšnjo preteklost skupaj z vsemi čutnimi izkustvi zadošča za védenje, da ne sanjam. To se zares zdi zmotno – logično je mogoče, da bi imel *oboje*, tako vsa čutna izkustva kot tudi spomine na takojšnjo preteklost, ki jih imam, in *vendarle* sanjal (spomnimo se scenarija *Matrice*). Zanimivo pa je, da Sosa (1997 in 2007) na nek način brani ta Moorov predlog, vendar pa ga podgradi z zelo izdelanim epistemološkim aparatom. Za Soso je *živalsko* védenje neposredni odziv na stimuluse različnih vrst, ki ne vključuje refleksije ali razumevanja. Pogoj za *refleksivno* védenje pa je razumevanje, kako je do prepričanja sploh prišlo in kaj ga utemeljuje – védenje, da vemo, in védenje, kako to vemo. Živalsko védenje, da gre za roko, ne zahteva, da vemo, da smo budni. Refleksivno védenje sicer zahteva, da vemo, da ne sanjamo, ne zahteva pa, da to vemo, *preden* vemo, da je to roka! Refleksivno upravičenje temelji na koherentni mreži prepričanj, vsako vozlišče je podprto z mnogimi drugimi. Opirajoč se na induktivna sklepanja, sklepanja po analogiji, primerjave s spominskimi vtisi, upoštevaje dejstva o živosti, koherenci in bogastvu detajlov našega izkustva …, lahko upravičimo refleksivno védenje, da je to roka, ki vključuje tudi védenje o zanikanju skeptične hipoteze (da sanjamo) (Sosa, 1991: 2007).

Sosa ima zelo razdelan odgovor in svojo neomoorovsko strategijo nenehno izpopolnjuje.[3] Epistemski pojmovni aparat je natanko tisto, kar manjka Moorovim predlogom. Toda še vedno ostaja problem krožnosti: če je obstoj zunanjega sveta sporen, kako se lahko v argumentu opiramo na premiso, ki zunanji svet predpostavlja? Refleksivno védenje zahteva *neodvisno* upravičenje, ne pa *predhodno* upravičenje, pravi Sosa. Pa v primeru koherentizma ne gre samo za zelo velik krog, v katerem bo slej ko prej nastopalo tudi prepričanje, da zunanji svet obstaja? In ali nas ne želi Moore prepričati, da prav *zaradi* njegovih premis sprejmemo njegov sklep? Ali ni ravno to poanta argumentiranja? In kako lahko to stori, če pa lahko premiso sprejmemo samo, če že *prej* nekako sprejemamo sklep?

4.

Lycan predlaga moorovski odgovor skeptiku, ki na nek način »izprazni« pojem argumenta (Lycan, 2001). V njej razdeluje strategijo (ali eno do strategij) članka »Štiri oblike skepticizma« – premise skeptičnega argumenta so mnogo manj prepričljive od zanikanja njegovega sklepa. Spomnimo se:

N S ne ve, da je skeptična hipoteza (denimo, da sanjam) neresnična (skeptična hipoteza je vedno logično možna).

P Če S ve, da je to roka, potem S ve, da ne sanja.

Torej,

nV S ne ve, da je to roka.

Zanikanje skeptičnega sklepa označimo kot 'V' (tj. S ve, da je to roka.). Skeptikov argument je veljaven, kar pomeni, da je množica propozicij, v kateri sta obe premisi, in zanikani sklep med seboj nezdružljiva. Skeptik želi, da konsistenco ohranimo tako, da sprejmemo *N* in *P*, zanikamo pa *V*. Toda, meni Lycan, prav nič v argumentu nas ne sili k temu, da bi sprejeli skeptikov predlog! Povsem enakovredno lahko zanikamo eno od premis. Deduktivni argument oblike »P1, P2, torej S« je samo povabilo k primerjavi *plavzibilnosti*: katera med propozicijami – premisi P1, P2 in zanikani sklep (ne-S) je najmanj plavzibilna? Recimo, da pogledam skozi okno in opazim, da dežuje. Potem sklepam: »Dežuje. Če dežuje, so ceste mokre. Torej so ceste mokre.« Katera od propozicij »Dežuje«, »Če dežuje, so ceste mokre« in »Ceste niso mokre« je najmanj plavzibilna? V tem primeru je to res »Ceste niso mokre«. Toda v skeptičnem argumentu je drugače – »S ve, da je to roka« je bolj plavzibilno od filozofske spekulacije, da »S ne ve, da ne sanja«, zato prvo sprejmem in drugo zanikam. Premise kateregakoli skeptičnega argumenta glede obstoja zunanjega sveta so manj sprejemljive od zanikanja sklepa takšnega argumenta:

[3] V času pisanja tega sestavka je imel Sosa predavanji o Mooru na konferenci na Bledu (junij 2007) in Stirlingu (september 2007).

> Realnost materialnih predmetov sledi iz nečesa, za kar Moore ve, da je res (da ima roke); katerikoli filozofski argument, ki bi naj pokazal, da zunanjega sveta ni, ima neresnične premise in pika. (Lycan, 2001: 39)

Lycanovo tolmačenje v zgodovini epistemoloških razprav nastopa v več različicah. Tako naj bi Moore kot dogmatik tehtal verjetnost posameznih propozicij nekonsistentne trojice skeptičnega paradoksa in ugotovil, da je nevednost glede skeptične hipoteze še najmanj verjetna. Opozorilo, da splošne (in zapletene, kot retorično poudarja Lycan) filozofske teze takoj »izgubijo« v primerjavi z vsakdanjo vednostjo, pa najdemo tudi v stališču, da v premisah skeptičnega argumenta vedno nastopajo splošne trditve o naravi in mejah človeškega védenja (recimo »če vem, da je to roka, vem, da ne gre za iluzijo«). Sprejemljivost takih splošnih trditev naj bi temeljila na posameznih primerih dejanskega védenja. Tako, denimo, podpora za posplošitev »Če je neka žival vrana, potem je črna« temelji na vednosti o posameznih primerkih vran. Sklep skeptičnega argumenta (nič ne vemo, torej tudi tega ne, da je tole vrana) naj bi tako spodkopal razloge za sprejetje premis takšnega argumenta.

Zdi se mi, da zadnja rešitev meša pojmovne, zakonske in empirične posplošitve – »Bogovi so vsemogočni« ne temelji na posameznih primerkih vednosti, ampak na pojmu boga. Podobno naj bi bila skeptikova premisa (»Če S ve, da je to roka, potem S ve, da ne sanja«) nekaj, kar vemo *a priori*, ker temelji na pojmu védenja.

Lycanova strategija ima neko temeljno pomanjkljivost, ki je ne odpravi niti malo bolj razdelan pojem veljavnega argumenta kot povabila, da *primerjamo* evidenco za premise z evidenco za zanikanje sklepa. Upravičeni smo v tem, da zavzamemo najbolj dvomljivo držo do tiste propozicije, ki je najmanj podprta (tako Conee, 2001, razume Lycanovo stališče). Formalno gledano ima Lycan seveda prav, ena od oznak deduktivne veljavnosti je zares: »Oblika argumenta je veljavna, če in samo če je množica propozicij, v kateri so vse premise in zanikani sklep, nekonsistentna«. (prim. Šuster, 2000: 74) Toda ko argumentiramo za neko stališče, običajno ne zahtevamo od občinstva, da si zamisli situacijo, v kateri so premise resnične, sklep pa neresničen, potem primerja plavzibilnost ter se na koncu odloči, kako razrešiti nekonsistenco. Argument, namenjen nekemu občinstvu (lahko samemu sebi), ni samo tehtanje plavzibilnosti, ampak prikazuje »pot« od premis do sklepa: sklep sprejmemo ali se odpovemo dvomu *zaradi* ponujenih premis. Vzemimo enostavno – »Luči so prižgane, torej je nekdo doma«. Sklep sprejmemo prav zaradi zaznavne evidence, na katero opozarja premisa. Evidenca, ki jo imamo za premise – te naj bi bile v dobrem argumentu znane, sprejemljive, podprte – se na nek način »prenese« na sklep.

V nekaterih primerih zares nastopa Lycanov »izpraznjeni« pojem argumenta.[4] Vzemimo primer »čečenske« teroristične akcije v moskovskem gledališču leta 2002, v kateri je po uradni verziji umrlo 39 teroristov in 129 obiskovalcev. Neodvisni preiskovalci so postavili hipotezo, da so akcijo organizirale ruske

[4] Zahvaljujem se Nenadu Miščeviću za ta primer.

varnostne sile, saj je nudila izgovor za vojaška posredovanja v Čečeniji. Njihov argument bi lahko prikazali prav po Lycanovih napotkih kot povabilu k primerjavi plavzibilnosti propozicij: »Možnosti, da so teroristično akcijo organizirale ruske varnostne sile, ne moremo izključiti. Teroristična akcija je politično koristila ruskim oblastem. V ozadju akcije niso ruske oblasti.« Glede na dodatna dejstva – neodvisni preiskovalci, ki so dvomili v uradno verzijo (novinarji, bivši agenti varnostne službe ...), so umrli, bili ubiti ali so zaprti; glavni čečenski organizator naj bi bil sodelavec ruskih varnostnih služb; policija je spregledala prihod 40 teroristov s tonami orožja, eksploziva in streliva v Moskvo, ipd. – se zanikanje propozicije »V ozadju akcije niso ruske oblasti« zares zdi najbolj plavzibilno.

Toda kako sploh določamo začetno plavzibilnost? Verjetnost resnice »Teroristična akcija je politično koristila ruskim oblastem« je solidna. Verjetnost za »Možnosti, da so teroristično akcijo organizirale ruske varnostne sile, ne moremo izključiti« je glede na dodatna dejstva tudi solidna. V primerjavi s tem je verjetnost »V ozadju akcije *niso* ruske oblasti« zares manjša. Podpirajo jo teze: jasno je, da je šlo za islamske teroriste; oblast vendar ne bo sama organizirala pokola lastnih nedolžnih državljanov ipd. A zakaj ta evidenca za zanikani sklep »izgubi«, če ne prav *zaradi* evidence za premise? Ne gre samo za nevtralno tehtanje razlogov, ampak nas navedeni in implicitni razlogi *premaknejo* k določeni razporeditivi plavzibilnosti in verjetnosti. Dodatna dejstva in evidenca, ki podpira »Možnosti, da so teroristično akcijo organizirale ruske varnostne sile, ne moremo izključiti. Teroristična akcija je politično koristila ruskim oblastem«. so razlog, *zaradi* katerega sprejmemo *sklep* »Torej so v ozadju akcije ruske oblasti«.

Mislim, da v primerjavi plavzibilnosti in tehtanju razlogov nastopa določena zgradba odnosov evidence, ki se ji Lycanov »sploščeni« pojem argumenta skuša izogniti. Vzemimo skeptični argument v »Lycanovi« obliki:

> Možnosti, da je skeptična hipoteza resnična, ne moremo izključiti. Če je hipoteza resnična, potem nimamo védenja o zunanjem svetu. Imamo védenje o zunanjem svetu.

Če primerjamo plavzibilnost posameznih propozicij *in abstracto*, morda zares zmaga zadnja (zanikani sklep skeptičnega argumenta). Toda skeptik nas navaja prav k temu, da v *pripisu* plavzibilnosti upoštevamo njegove razloge, pri čemer »Možnosti, da je skeptična hipoteza resnična, ne moremo izključiti«, Lycanu navkljub, ne temelji na nobeni malo verjetni filozofski spekulaciji.

Lycan navaja kot primer za svojo tezo, da v primerjavi plavzibilnosti filozofska spekulacija vedno izgubi, McTaggartov razlog za zanikanje obstoja časa – temporalni modusi (sedanjost, preteklost, prihodnost) so monadične lastnosti dogodkov. Zdravi razum pa navaja kot svoj razlog za obstoj časa: »Danes sem imel zajtrk *pred* kosilom«. (iz česar seveda sledi, da čas obstaja, Lycan, 2001: 39-40) Seveda je teza o zajtrku mnogo bolj verjetna od filozofske teze o lastnostih dogodkov (čeprav Lycan ni najbolj natančen in pošten do McTaggarta, prim. Šuster, 1998). Lycan navaja kot Moorovega nasprotnika idealista McTaggarta, ki zanikanje obstoja zunanjega sveta utemeljuje na tezi »Vsaka obsto-

ječa stvar ima prave (angl. proper) dele, ki so substance«. Moore naj bi McTaggartu ugovarjal s »Tu je ena roka in tu je druga«, iz česar sledi obstoj zunanjega sveta. Ta odgovor morda zmaga v boju z *idealistom*, ampak kaj, če je nasprotnik *skeptik*? Lycan sicer pravi (2001: 41):

> Prav tako kot ni take stvari, kot je idealistični argument, ki se ne bi sklicéval na neko abstraktno metafizično ali epistemološko načelo, ki je enostavno privzeto brez obrambe, tako ni take stvari, kot je skeptični argument, ki ne bi počel tega istega. Kar pomeni, da ni dobrih razlogov za sprejetje takšnega argumenta. Takšno načelo, ki ni podprto z razlogi, je enostavno neka filozofska 'roba' [stuff].

Toda razlogi, ki so na delu v skeptičnem argumentu, kot poudarja Williams (2001, 5. poglavje), ne vsebujejo očitnih logičnih zmot, zadevajo najbolj enostavne in posvetne razmisleke, so zelo naravni, intuitivni in takšni, da jih zlahka razume vsaka racionalna oseba! Ne gre za substance in temporalne moduse – Moora muči vprašanje, kako lahko sploh dokažemo, da smo budni! Ko tehtamo razloge za pripis plavzibilnosti posameznim tezam, ugotovimo, da evidenca za »To je ena roka« temelji na zaznavi. Skeptik navaja razloge za dvom v zaznavo kot način upravičenja trditev o zunanjem svetu (saj lahko samo sanjamo). Njegovi razlogi so enostavni, naravni, intuitivni ... Ali ne bodo ti razlogi ogrozili plavzibilnosti razlogov za premiso?

5.

Razprava o Moorovem dokazu se vrti okrog pojma *dobrega* in epistemološko zdravega argumenta, zato si oglejmo sodobno odmevno razpravo o epistemološki naravi argumentov C. Wrighta (2002, 2003, 2004, 2007). Za Wrighta mora biti pravi dokaz *prepričljiv* (angl. cogent) – veljaven argument, v katerem so premise podprte z razlogi, ki nas vodijo do tega, da presežemo dvom in tvorimo razlog za prepričanje v sklep. Premise naj bi nas vodile k sklepu, »premaknile« k racionalnemu sprejetju resnice sklepa. Ko enkrat prejmemo jamstva (angl. warrant) za premise, lahko iz premis sklepamo na resnico sklepa.

Veljaven argument s premisami, ki so podprte z jamstvi, pa *ni* prepričljiv, kadar gre pot utemljevanja premis z jamstvi nujno prek predhodnih jamstev za sklep. V tem primeru ni »prenosa jamstev« [transmission of warrant], prav to pa je značilno tudi za zmoto *petitio.* V prepričljivem dokazu se jamstva za premise prenesejo na sklep, prav prenos jamstev pa je tisto, kar prispeva k napredovanju spoznanja s pomočjo sklepanj. Wright se zaveda relativnosti – mogoče je, da samo nekatere, ne pa vse, poti pridobivanja jamstev za premise vodijo prek jamstva za sklep.

Vprašanje, ali se neko jamstvo prenaša, je odvisno od védenja in ozadnjih prepričanj tistega, ki mu je argument namenjen. Gre za staro Quinovo opozorilo, da se potencial empirične evidence kot razloga za določene trditve spreminja glede na »teorijo«, v kateri evidenca nastopa. Recimo, da me iz sna prebudi svetloba, ki sije skozi okno spalnice. Ali je ta svetloba evidenca za polno luno ali

za luči mirujočega avtomobila? Odvisno od mojega védenja o lunarnih ciklusih in položaju moje spalnice (Wright, 2007). Recimo, da imam zaznavno izkustvo rdeče stene. Ali je to evidenca za propozicijo »Ta stena je rdeča«? Odvisno od tega, ali lahko izključim hipotezo »Ta stena je bela, a jo osvetljuje rdeča svetloba«. Recimo, da imam naslednjo evidenco: (1) Zlatko je pravkar z glavo poslal žogo v mrežo, soigralci mu čestitajo, gledalci so podivjali. (1) je jamstvo za: (2) Zlatko je dosegel gol. Iz (2) pa sledi: (3) Dogaja se nogometna tekma. A kaj, če si v bližini filmskega studia, ki snema športne filme, in veš, da je enako verjetno, da gre za filmski prizor, kot to, da gre za pravo tekmo? V tem primeru (1) ni jamstvo za (2). Potrebna je neodvisna potrditev konteksta – neodvisno jamstvo za (3). Samo če od naključnega gledalca izveš, da gre za pravo *tekmo*, nudi (1) jamstvo za to, da je bil res dosežen gol. Brez te informacije se jamstvo ne prenaša od (2) do (3).

S tem aparatom Wright analizira Moorov dokaz obstoja zunanjega sveta, ki pri Wrightu nastopa v obliki:

> To je roka. Torej obstaja zunanji svet (saj je roka materialni predmet, ki obstaja v prostoru).

Ali je evidenca za Moorovo premiso »To je roka« – čutno in telesno izkustvo, ki ga ima, ko dvigne roko – takšna, da podpira premiso? Samo v kontekstu kolateralane informacije, da zares obstaja zunanji svet in da je čutno izkustvo bolj ali manj zanesljiv vodič o stvareh tega sveta, meni Wright. Če namesto te informacije nastopi kak razlog za prepričanje, da sanja, potem bo to isto izkustvo podpiralo trditev »Sanjam, da je to roka«. Premisa nima podpore, če zagovornik Moorovega dokaza nima *predhodnih* informacij o sklepu. Izkustvo je jamstvo samo, če so okoliščine kognitivno ugodne. Samo v informacijskem kontekstu, v katerem je sklep že upravičen, lahko izkustvena evidenca podpira premiso. Moorov dokaz je zato epistemsko krožen: trditi, da nam takojšnje zaznavno izkustvo daje védenje o premisi, pomeni predpostaviti, da že imamo védenje o sklepu.

Skeptik o zunanjem svetu trdi, da izkustvo ne izključi možnosti skeptične alternative – nekatere kognitivno neugodne okoliščine so takšne, da jih izkustvo ne razkrije. Po Wrightovem mnenju bo *rafinirani* skeptik trdil, da Moore začne dokaz na napačnem mestu, saj Moorova premisa temelji na neki bolj temeljni evidenci (1):

(1) V mojem izkustvu se mi kaže pojavljanje roke pred obrazom.
(2) To je roka.
(3) Torej obstaja zunanji svet (saj je roka materialni predmet, ki obstaja v prostoru).

Premisa (1) je jamstvo za Moorovo izvorno premiso (2). Če bi bil argument prepričljiv, bi se to jamstvo preneslo na sklep. Toda status izkustva (1) kot jamstva za (2) je odvisen od dodatnih informacij, ki vključujejo hipotezo, da zares obstaja zunanji svet, ki ima v glavnem takšne značilnosti, kot nam jih prikazuje

rutinsko čutno izkustvo. Premisa (2) ima jamstvo samo, če je Moore neodvisno od te premise že upravičen do sklepa.

Videti je, da Wright niha med eksternalističnim razumevanjem kolateralne informacije – izkustvo je jamstvo samo, če so okoliščine kognitivno ugodne – in internalističnim – izkustvo je jamstvo samo, če subjekt ve, v kakšnem okolju je. Wright tudi ni najbolj jasen v oznaki defekta Moorovega dokaza in zmote *petitio* nasploh: včasih pravi, da Moore ima (ovrgljivo) jamstvo za premiso, vendar se to jamstvo ne *prenaša*. Včasih pa se zdi, da premisa sploh *nima* jamstva, če ni *predhodnega* jamstva za sklep: »Premisa je brez evidence, razen če je sklep že del informacij osebe. Samo v informacijskem kontekstu, v katerem sklep že ima jamstvo (ali je predmet védenja), lahko ustrezna evidenca oskrbi jamstvo za premiso (ali védenje)«. (Wright, 2007) V vsakem primeru pa Moorov dokaz ne prenese jamstva na sklep zaradi naslednje zgradbe: jamstvo za premiso imamo samo, če imamo predhodno, neodvisno jamstvo za sklep.

6.

Ali se da Moora rešiti pred obtožbo, da je njegov argument krožen in brez upravičevalne vrednosti? Moore se zaveda, da njegova premisa ni dokazljiva, a to zanj še ne pomeni, da nima evidence zanjo. Toda Moore se zaplete v krožnost zaradi teze, da o njegovih premisah ne vemo, da so resnične, razen če ne vemo, da obstajajo zunanje stvari. Pryor (2004) zagovarja tezo, da Moorovo premise podpira »takojšnje« fenomenološko upravičenje, ki pa ne predpostavlja resnice sklepa in celo prispeva k sprejemljivosti sklepa. Vzemimo spet:

(1) Tu sta dve roki.

(2) Če roke obstajajo, potem obstaja zunanji svet.

(3) Torej obstaja zunanji svet.

Kako lahko zaznavna evidenca za (1) prispeva in poveča kredibilnost sklepa (3)? Wrightov ugovor je bil v tem, da upravičenje za (1) *predpostavlja*, je *epistemsko* odvisno od sklepa (3). Zato se jamstvo za (1) ne prenaša na (3).

Pryor v obrambi Moora najprej opozori na dva pojma upravičenja – konservativno in liberalno. V prvem primeru izkustvo Moora upravičuje v (1) samo, če ima *predhodno* upravičenje za (3). Splošno – hipoteza H nastopa v neki teoriji na *konservativen* način, kadar potrebuješ predhodno upravičenje za prepričanje, da H, če naj bi sploh imel *prima facie* upravičenje za prepričanje, da P. Upravičenje za H mora biti neodvisno od upravičenja za P in mora priti iz drugih virov kot upravičenje za P. Po drugem, *liberalnem* pojmovanju, hipoteza H nastopa v neki teoriji na tak način, da ne potrebuješ predhodnega upravičenje za prepričanje, da H, da bi imel *prima facie* upravičenje za prepričanje, da P. Toda ne-H je hipoteza, ki spodkoplje upravičenje: evidenca proti H ogrozi *prima facie* upravičenje za prepričanje, da P.

Teorija epistemskega upravičenja bo v nekaterih primerih zahtevala konservativno obravnavo hipotez, v drugih pa liberalno. Pryor (2004: 350) navaja naslednje primere. Denimo, da bereš dokaz Pitagorovega teorema. H naj bo trditev, da dokaz razumeš in mu pravilno slediš. H mora biti resnična, da bi bil upravičen v prepričanju v teorem. Ampak v tem primeru ne potrebuješ *predhodne* evidence o resnici H, da bi bil upravičen v svojem prepričanju v resnico teorema. Že dokaz sam te upravičuje v tem prepričanju. H je pogoj, ki omogoča, da se to zgodi, ni pa ena od premis, na kateri temelji upravičenje za prepričanje v teorem. H v tem primeru obravnavamo *liberalno*. Primer za konservativno obravnavo pa je naslednji. Kot se spomniš, si zjutraj pustil avto na parkirišču za zgradbo. Po koncu predavanj nameravaš odpešačiti do parkirišča in se odpeljati domov. Ta namera ti daje nekaj upravičenja za prepričanje, da boš odpešačil do parkirišča in se odpeljal domov. A to upravičenje predpostavlja, da je avto še vedno parkiran tam, kjer si ga pustil, in ni, recimo, ukraden. Če je H hipoteza, da je avto še vedno parkiran za zgradbo, potem potrebuješ predhodno upravičenje za H, da bi imel *prima facie* upravičenje za P: uspel bom v svoji nameri, da se bom s svojim avtom odpeljal domov.

Naj bo P Moorova trditev »To je roka«, H pa zanikanje skeptikove hipoteze, recimo »Hipoteza, da sanjam, je neresnična«. Za liberalca ne potrebujem predhodnega upravičenja, da ne sanjam, da bi bil upravičen v tem, da je pred mano roka. Toda morebitna pozitivna evidenca za ne-H – denimo, da so detajli v mojem vidnem polju malo nejasni in se mi dozdeva, da letim … – bi ogrozila moje upravičenja, da je pred mano roka. Liberalec od spoznavajočega ne zahteva nobenega epistemskega dela glede zunanjega sveta razen tega, da nima razlogov za »nevero«. Za konservativca pa potrebujem predhodno upravičenje za prepričanje v H, če naj bom upravičen v tem, da je pred mano roka. Da bi imelo moje izkustvo kakšno evidenčno moč, potrebujem predhodne razloge za sprejetje propozicije, da obstaja zunanji svet, tak, kot se manifestira v mojem izkustvu.

Zdaj je jasna Pryorjeva strategija: kot liberalec bo trdil, da premisa (1) v Moorovem argumentu ne zahteva predhodnega upravičenja v (3), zahteva pa, da ni evidence, ki bi govorila *proti* (3). Moorovo neposredno izkustvo (in že samo izkustvo kot tako) daje Mooru takojšnje (*prima facie*) upravičenja za (1) in ne zahteva nobenega predhodnega upravičenja. Nekatere stvari bi sicer ovrgle [»undermine«] njegovo upravičenje (recimo hipoteza o sanjah). Ampak to, da ima *predhodno* upravičenje, da so te hipoteze neresnične, ni *pogoj* za upravičevalno vrednost neposrednega izkustva.

Od kod ta moč takojšnjega izkustva? Pryor meni, da epistemska moč izkustva izvira iz posebne fenomenologije zaznave (in spomina) – občutja dozdevanja potrjevanja gotovosti resnice določene propozicije [the feeling of seeming to ascertain that a given proposition is true]. To občutenje nastopi, ko zaradi načina, kako določena mentalna epizoda reprezentira svojo vsebino, občutimo, kot da že s samim doživljanjem epizode lahko povemo, da ta vsebina dejansko nastopa. Ko imam zaznavno izkustvo svojih rok, zaradi tega izkustva občutim, da lahko enostavno vidim prisotnost svojih rok. V tem primeru ne potrebujem predhodnega upravičenja, da ne sanjam (Pryor, 2004: 357).

Z vidika zgradbe upravičenja in odnosov epistemske odvisnosti tako za Pryorja ni z Moorovim argumentom nič narobe. Ker imamo neposredno upravičenje v premiso (1), lahko z njo podpremo sklep (3) – ta bo vsaj delno temeljil na prepričanju v premiso in na prepoznanju podpore, ki jo ta nudi sklepu. Tudi z Moorovim *sklepanjem* [reasoning] – procesom, v katerem na osnovi prepričanj, ki jih že imamo, ugotovimo, da so druga prepričanja (sklep) verjetno resnična – ni nič narobe. Moorov argument pa je *prepričevalno* »hrom« v naslednjem smislu: *če* dvomiš v sklep, ne moreš uporabiti argumenta za to, da racionalno premagaš ta dvom. Toda v tem primeru gre za pomanjkljivost v prepričevalni in dialektični moči argumenta, ne pa v njegovi upravičevalni zgradbi. Pryor (2004: 376, op. 45) opozarja, da Wright v svoji oznaki prepričljivega argumenta enači (i) argument, ki nas navede k temu, da racionalno presežemo *dvom* glede sklepa; (ii) argument, ki nas navede k racionalnemu prepričanju v sklep. Po Pryorjevem mnenju argument lahko izpolni zahtevo (ii), ne da bi izpolnil zahteve (i).

Dialektično učinkovit argument se naslavlja na določeno občinstvo in uspe, če temu občinstvu predoči sklepanje, ki ga *to* občinstvo lahko racionalno sprejme. Uspešnost argumenta je tako odvisna od občinstva, njegovih prepričanj in dvomov. Moorov argument, naslovljen na skeptika, ki dvomi v zaznavna izkustva, je tako dialektično neučinkovit. Ampak za Pryorja je to problem skeptika, ne pa zgradbe argumenta – obhajajo ga dvomi, za katere bi bilo bolje, da jih ne bi imel!

> V tistem srečnem primeru ko nimaš dvomov, niti nimaš razlogov za dvom, ki ga želi sprožiti skeptik, bo upravičenje, ki ti ga daje izkustvo za Moorovo premiso (1), neovirano in nerazveljavljeno [undefeated]. Posedovanje takšnega upravičenja za premiso bo naredilo Moorov sklep bolj verjeten, odnosi upravičenja pa so takšni, da jih lahko racionalno sprejmeš v svojem sklepanju. Če je Moorova psihološka in epistemska situacija te vrste, potem trdim, da je bilo njegovo sklepanje popolnoma legitimno. (Pryor, 2004: 369)

Ustrezen *filozofski* odgovor skeptiku ne zahteva, da racionalno prepriča skeptika v obstoj zunanjega sveta. Potrebna pa je diagnoza problema, pojasnilo napak v skeptikovem sklepanju in opravičilo intuicij, na katerih temelji skeptični paradoks (zakaj nas sploh vznemirja). Moorov argument sam po sebi tega ne stori. Moore sicer ponuja sklepanje, s katerim po Pryorjevem mnenju zares pridobimo upravičenje za obstoj zunanjega sveta. A ne brez dodatnega filozofskega dela, pojmovne analize in argumentativne podpore (Pryor, 2004: 368-370).

7.

Pryor trdi, da imamo brezpogojno, takojšnje upravičenje za trditve tipa »To je roka«. Takoj, ko mi izkustvo reprezentira, da je *p* resničen, že imam (ovrgljivo) jamstvo za resnico *p*. Ali nismo v tem primeru le po malo bolj zapleteni poti prišli do Moorove prve poti, ki jo razdeluje Sosa – imamo evidenco, s katero

lahko zavrnemo skeptično hipotezo? Pryor namreč sprejema »prenos«: če sem upravičen v prepričanju, da imam roki, potem sem upravičen v prepričanju, da ne sanjam. Vendar je njegov odgovor bolj razdelan od odgovora Sose: res pridobimo razloge (ovrgljivo upravičenje) za to prepričanje, vendar Moorov dokaz ne premaga dvomov tistih, ki v sklep dvomijo, za njih je dialektično neučinkovit.

Več filozofov je opazilo, da v dialektičnem kontekstu odgovora na skepticizem Moore ne more predpostaviti neodvisne informacije, da izkustva, kot ga ima, verjetno ne bi imel, če materialni svet ne bi obstajal. Ali to ne pomeni, da njegov argument predpostavlja tisto, ker bi šele moral dokazati? V epistemskem smislu ne, v dialektičnem da, pravi Pryor. Mislim, da ima razlikovanje med epistemsko hibo in dialektično hibo v argumentiranju dolgo zgodovino. Že pri Aristotelu v oznaki zmote *petitio principii* nastopa dvojnost med dialektično napako v »igri« argumentiranja (nasprotniku dopustimo, da v svojih premisah uporabi tisto, kar je predmet razprave – *Sofistične zavrnitve*, 166b.25) in *epistemološko* napako – sklepamo iz premis, ki so manj znane od sklepa; poskušamo dokazati nekaj, kar ni samoevidentno, s pomočjo tega istega (Prva Analitika II, 16). Zdi se mi, da smo zaradi strukture razprave s skeptikom zares prisiljeni v dialektično in v nekaterih kontekstih *tudi* epistemsko zmoto, če začnemo z Moorovo premiso »To je roka«.

Forbes (1984: 51-52) ugotavlja, da zahteva zavrnitev skeptika več kot le argument, da je skeptična trditev neresnična. Skeptik začne: kolikor vemo, bi lahko bila skeptična hipoteza resnična. V tem primeru noben od empiričnih načinov tvorbe prepričanj (zaznava …) ne bi vodil do znanja. Skeptik se zato lahko skliče na dialektično načelo, da je vsako znanje, ki ga oseba pridobi s pomočjo takšnih metod, že *sub judice* – problematično in predmet razsoje v sporu med skeptikom in dogmatikom. Dogmatik zato ne more začeti argumenta z »Vem, da imam dve roki«. Forbes primerja skeptike s tistimi, ki so prepričani, da je bil svet ustvarjen 4000 let pred našim štetjem, skupaj z vsemi fosilnimi ostanki in ostalo evidenco, ki nakazuje večjo starost. Kreacionist lahko reče, da, kolikor vemo, bi to lahko bilo resnično – zato trditve, da obstajajo deset tisoč let stari fosili, niso dopustne kot premise v argumentu *proti* njemu. Če ima prav on, potem naše empirične metode ugotavljanja starosti (datiranje s pomočjo ogljika ipd.) sploh ne bi bile metode pridobivanja znanja. Seveda je kreacionizem popolnoma neprepričljiv, a kot ugotavlja Forbes, je nekaj frustrirajočega v tej razpravi: »Vedeti, da je hipoteza neresnična, pomeni, da si v položaju, ko je ne moreš zavrniti«. (Forbes, 1984: 52) Po tej interpretaciji vemo, da je skeptična hipoteza neresnična, ne vemo pa, kako skeptika zavrniti, saj zavrnitev zahteva, da predočimo argument z neko prepričevalno močjo. Vsak empirični razlog, ki bi ga lahko ponudili, pa je v kontekstu te razprave že sporen.

A v kakšnem položaju je *normalni* naslovnik Moorovega dokaza? Tudi če nismo skeptiki, se zdi, da smo po pravilih argumentativne »igre,« kot naslovniki argumenta v vlogi tistega, za katerega je sklep vsaj delno pod vprašajem. V tem primeru po Pryorjevi diagnozi dialektične neučinkovitosti grozi, da bo zajela vse tiste, ki jim je argument sploh lahko namenjen. No, morda smoter argumentiranja ni vedno v tem, da presežemo začetno spornost sklepa. In morda se

začetna dvomljivost sklepa v argumentativni igri razlikuje od skeptikovega dvoma. A v čem, natanko, sploh je skeptikov dvom? V navajanju razlogov *proti* obstoju zunanjega sveta ali v predlogu za vzdržanje sodbe glede zunanjega sveta, kar so predlagali stari pironovci? Za Pryorjevega liberalca evidenca *proti* obstoju zunanjega sveta spodkoplje *prima facie* upravičenja za zaznavna prepričanja. Kaj pa če ni evidence *proti*, ampak le predlog za vzdržanje sodbe? Ali je Moorov dokaz prepričljiv za *agnostika*? Ali je zanj epistemsko neoporečen? Prav okrog teh vprašanj se (med drugim) vrti Wrightova kritika Pryorja. Razprava je v polnem teku, zato si oglejmo Wrightov (Wright, 2007) zadnji odgovor na Pryorjevo obrambo Moora.[5]

8.

Wright priznava, da so tudi epistemsko brezhibni argumenti, v katerih se jamstvo prenaša, lahko dialektično neučinkoviti, kadar so naslovljeni na tistega, ki je že vnaprej prepričan v neresnico sklepa. Nezadovoljstvo, ki ga občutimo ob Moorovem dokazu, bi lahko pomenilo le to, da dokaz ne doseže svojega smotra, ki je v tem, da prepriča skeptika. Ampak spomnimo se spet triade:

(1) V mojem izkustvu se mi kaže pojavljanje roke pred obrazom.

(2) To je roka.

(3) Torej obstaja zunanji svet (saj je roka materialni predmet, ki obstaja v prostoru).

Za Pryorja samo pozitivna evidenca v prid zanikanja sklepa ovrže vlogo (1) kot evidence za premiso (2). Moore po liberalnem razumevanju ne potrebuje *predhodnega* upravičenja za sklep – če pa pridobi razloge za dvom v sklep, bodo ti ogrozili upravičenje za premise. Wright to prevede v svoj pogoj prenašanja jamstev:

> Posedovanje evidence (1) zadošča, da imamo jamstvo za (2), če nimamo razlogov za dvom v (3).

Ampak *dvom*, da *p,* po Wrightu lahko pomeni dvoje: (i) dvom v šibkem smislu – negotovost, agnosticizem, odsotnost informacij glede *p*; (ii) dvom v krepkem smislu – imeti razloge za prepričanje, da ne-*p*. Za liberalca po Wrightu goli agnosticizem še ne razveljavi vloge izkustvene evidence – samo morebitna pozitivna evidenca za neobstoj zunanjega sveta bi ogrozila moje upravičenje za (2). Dvom v obstoj zunanjega sveta za liberalca zato pomeni: imeti razloge za prepričanje, da sveta ni. Tu ne gre za goli agnosticizem, odsotnost prepričanj, ali nekakšno nenaklonjenost nasprotnemu prepričanju. Liberalec mora zato razumeti uspešnost v prenašanju jamstev kot:

[5] Oba udeleženca razprave sta na New York University (njuni članki so dostopni prek spletnih strani tamkajšnjega oddelka za filozofijo, kjer je še nekaj filozofov – Schiffer, Field – ki objavljajo na to temo).

P1 Posedovanje evidence (1) zadošča, da imamo jamstvo za (2), če nimamo razlogov za prepričanje, da ne-(3).

Odsotnost informacij za ali proti *p* pa naj bi bila (po Wrightu) za liberalca združljiva s tem, da nimamo razlogov za ne-*p;* mogoče je, da nimamo razlogov za prepričanje, da ne-(3), smo pa agnostiki glede (3). Goli agnosticizem glede sklepa za liberalca ne pokvari upravičevalne strukture argumenta, prenos jamstev ni ogrožen.

Wright najprej ugotavlja, da je skeptikov dvom natanko »agnostične« vrste. Skeptik ni *idealist*, ki zanika obstoj zunanjega sveta, ampak nekdo, ki trdi, da nimamo ustreznih razlogov za prepričanje v obstoj zunanjega sveta. Če je Moorov dokaz tak, da z njim zares pridobimo upravičenje za obstoj zunanjega sveta, potem bi moral biti prepričljiv in tak, da že samo nastop ustreznih izkustev v agnostiku sproži tok jamstev od premis do prepričanja v obstoj zunanjega sveta. Moorov dokaz bi moral prepričati in »prenašati jamstva« tudi tistemu, ki nima zadostnih razlogov za kakršnokoli stališče glede sklepa, ki je glede njegove resnice »odprt« [open-minded].

Toda za Wrighta Moorov dokaz ni *prepričljiv* ne za tiste, ki imajo predhodne dvome o sklepu, ne za tiste, ki *nimajo* nobenih predhodnih prepričanj. Še več, agnosticizem (odprtost) glede sklepa ogrozi *upravičevalno* strukturo (korak od 1 do 2) argumenta. Že dvom glede sklepa v šibkem smislu zadošča za epistemsko neuspešnost argumenta. Zakaj? Wright daje primer izenačene evidence. Vzemimo strukturo:

(1') Opazovanje stene, ki je videti rdeča.

(2') Ta stena je rdeča.

(3') Moj vidni sistem dobro deluje.

Denimo, da vede sodelujemo v preizkušanju nove droge, ki vpliva le na zaznavo barv. Polovica testirancev dobi drogo, polovica pa placebo. Preizkušani izvedo, da bodo tisti, ki zaužijeje drogo, utrpeli začasno sistematično inverzijo v svojem izkustvu barv, nimajo pa nobenih drugih informacij, še posebej ne tistih, ki bi govorile o tem, v kateri od obeh skupin so. Ta eksperimentalni okvir razveljavi vlogo (1) kot jamstva za prepričanje (2). Toda v tem okviru ni razlogov za dvom v krepkem smislu – ni pozitivnih razlogov za prepričanje, da ne-(3)! V tem primeru smo lahko samo odprti glede propozicije (3) »Moj vidni sistem dobro deluje«, nimamo pa razlogov za njeno zanikanje. Ker se (1) ne prenese na (2), mora biti pogoj za uspešnost v prenašanju jamstev za Wrighta bolj izključevalen kot liberalni (P1):

> Posedovanje evidence (1) zadošča, da imamo jamstvo za (2), če nimamo izenačenih razlogov za (3) in proti (3).

Toda v stanju izenačene evidence smo tudi v stanju »nedolžnosti«, ko nimamo relevantne evidence niti za niti proti. Za Wrighta to pomeni, da smo odprti –

stanje izenačene evidence za in proti je enakovredno nevtralnosti, tj. agnosticizmu. Zato mora biti pogoj za uspešnost v prenašanju jamstev:

> Posedovanje evidence (1) zadošča, da imamo jamstvo za (2), če nimamo razlogov za agnosticizem glede (3).

Prav agnosticizem v smislu odsotnosti evidence za in proti pa naj bi bil položaj, v katerem naj bi bili za liberalca glede jamstva za Moorov sklep (3). Torej bi moral liberalec v nasprotju s svojim deklariranim *krepkim* pojmovanjem dvoma sprejeti, da že nevtralnost, ki temelji na odsotnosti evidence, razveljavi moč jamstva, ki ga (1) prenaša na (2). V tem primeru pa Moorov dokaz za agnostika ni samo dialektično neučinkovit, ampak tudi epistemsko defekten! Liberalec, ki brani Moorov dokaz, je začel s tem, da agnosticizem glede sklepa (3) ne vpliva na upravičevalno vrednost dokaza, morda vpliva le na dialektično učinkovitost v prepričevanju agnostika. Zdaj pa smo ugotovili, da je ta presoja napačna.

Za Wrighta je v primeru agnosticizma Moorov dokaz epistemsko »pokvarjen«. Ta diagnoza takoj sledi iz Wrightovega starega konservativnega pogoja za prenos jamstev:

> Posedovanje evidence (1) zadošča, da imamo jamstvo za (2), samo če imamo *neodvisno jamstvo* za (3).

Odprtost pomeni, da sploh nimamo informacij o jamstvih, iz česar sledi, da nimamo neodvisnih jamstev. Ali je dokaz tudi dialektično neučinkovit? Najbrž bi Wright tu rekel, da je za agnostika Moorov dokaz dialektično neučinkovit, *ker* je epistemsko pokvarjen.

9.

Pryor se problemu agnosticizma dejansko izogne:

> Če si brez evidence prepričan ali sumiš, da si v skeptičnem scenariju, to ne bo ogrozilo tvojega upravičenja za Moorovo premiso (2). Bo pa (v določeni meri) preprečevalo, da bi bil prepričan v to premiso na osnovi izkustva. Tako ne boš mogel uporabiti Moorovega argumenta za to, da bi racionalno premagal svoje dvome. Mislim, da nekateri primeri agnosticizma delujejo na tak način, drugi pa ne. O tem bom razpravljal drugje. (Pryor, 2004: 368-369)

Tu ni jasno, ali je za skeptika-agnostika Moorov dokaz dialektično neučinkovit (ne premaga njegovih dvomov), toda epistemsko uspešen (vodi do upravičenja v sklep), ali pa je, kot meni Wright, Moorov dokaz za agnostika dialektično neučinkovit in epistemsko neuspešen. Agnosticizem, v smislu izenačene evidence, pa je natanko položaj, v katerem naj bi bili – po Wrightovi interpretaciji Pryorja – glede statusa sklepa (3).

V Wrightovi kritiki nas morda o zmoti sklepanje iz stanja izenačene evidence na stanje »nedolžnosti«, odprtosti, ki označuje skeptični agnosticizem. A mislim, da ta korak ni sporen. Po oznaki Chisholma takrat, ko je propozicija za določeno osebo *izenačena*, nimata niti propozicija niti njena negacija nobene pozitivne stopnje spoznavnega upravičenja za to osebo (Chisholm, 2005: 32). Chi-

sholm navaja prav starega skeptika Pirona kot nekoga, za kogar so vse propozicije izenačene in ponuja naslednjo definicijo:

> *p* je izenačena S = Df S je vsaj toliko upravičen v prepričanju, da *p,* kot je upravičen v prepričanju v zanikanje *p*-ja; in S je vsaj toliko upravičen v prepričanju v zanikanje *p*-ja, kot je upravičen v prepričanju, da *p*.

Po Wrightovi diagnozi je za agnostika Moorov dokaz dialektično neučinkovit in epistemsko pokvarjen. Že s tem bi ogrozil liberalca, za katerega je celo skeptiku namenjen Moorov dokaz sicer dialektično neučinkovit, vendar epistemsko še vedno ustrezen. A morda je vsaj za nas, normalne naslovnike, ki domnevno nismo ne dvomljivci-agnostiki, ne dvomljivci-zanikovalci, Moorov dokaz dialektično učinkovit in epistemsko ustrezen? Pri Wrightu ni najbolj jasno, zakaj naj bi bil prav agnosticizem glede sklepa začetni položaj naslovnika Moorovega dokaza. Precej je odvisno od racionalnosti agnosticizma glede zunanjega sveta kot izhodišča razprave in od tega, kaj pomeni spornost sklepa, s katero se sploh začne argumentativna »igra«.

Agnosticizem in odprtost sta v nekaterih primerih očitno iracionalna. Adler (1998) navaja konferenco leta 1992, ki je bila na sloviti MIT, tema pa so bile ugrabitve ljudi s strani nezemljanov, ki naj bi se dogajale v ZDA. Nekateri novinarji so ob tem poročali, da bi morali biti vsaj »odprti« glede te hipoteze, saj gre za nekaj, kar je mogoče resnično. Adler tu opozarja na dva smisla »možnosti« – prvi pomeni, da je neka hipoteza združljiva z našo evidenco (»ni nemogoče«). Ta smisel je zelo šibak. V tem smislu je mogoče, da skočim s stolpnice, pa me piš vetra ponese po zraku, tako da varno pristanem na tleh. V drugem smislu je nekaj možno, kadar gre za resno možnost, nekaj, do česar naj ne bi gojili nejevere in kar je vredno preučevanja. Jasno je, da je hipoteza o ugrabitvah možna v prvem, šibkem smislu. Toda »odprtost« zahteva po njegovem mnenju krepki smisel možnosti. Samo v tem primeru imamo razlog, da imamo poročila o ugrabitvah za vsaj *prima faciae* kredibilna in vredna preučevanja. Možnost, da skočim s stolpnice, pa me piš vetra ponese po zraku, tako da varno pristanem na tleh, ni resna, racionalnega upoštevanja vredna možnost. Podobno velja za poročila o ugrabitvah – iracionalno jih je upoštevati kot kredibilno, resno možnost, na katero se izplača staviti. Zaradi neskončne množice hipotez, a omejenih resursov (časa, sredstev …) znanost upošteva samo resne možnosti. Adler se zaveda, da skepticizem ponuja šibki smisel možnosti kot razlog za »odprtost« glede skeptične hipoteze. Ampak če je gola možnost pravilnosti hipoteze razlog, da jo upoštevamo, potem je že gola možnost zmote razlog za dvom. To pa se mu zdi popolnoma nesprejemljivo. Kot pravi, lahko bi se motil glede tega, da njegova sestra živi v New Yorku, vendar to zanj ni niti najmanjši razlog za prepričanje, da sestra tam ne živi.

Za Adlerja je skeptikov agnosticizem iracionalen. A njegovo izhodišče so standardi racionalnosti in spoznanja v znanosti. Standardi v filozofiji so drugačni. Resno upoštevanje neke hipoteze ne pomeni, da je hipoteza vredna preučevanja in empiričnih raziskav, gre za pojmovno možnost. In že ta po mnenju mnogih filozofov zadošča, da se sproži *paradoks* skepticizma. Kot pravi Schiffer (Schiffer, 2004: 181): »Nekaj v našem pojmu epistemskega upravičenja nam pravi, da so zaznavna prepričanja upravičena samo, če smo neodvisno upravičeni v tem, da zavrnemo hipoteze, ki ta prepričanja ovržejo, so pa te hipoteze

takšne, da bi imeli natanko enaka izkustva, ki vodijo do teh zaznavnih prepričanj tudi takrat, ko bi bile te hipoteze resnične.«

10.

Če ima prav Wright, je za agnostika glede obstoja zunanjega sveta Moorov dokaz dialektično neučinkovit in epistemsko krožen. *Če* skeptik dokaže, da je zaradi njegovih sklepanj racionalno biti agnostik, potem je dokaz v splošnem neuspešen. Ali so pravila razprave takšna, da čim privzamemo obstoj zunanjega sveta kot kakorkoli *sporen*, čeprav samo v teku razprave, skeptik v argumentativni igri že zmaga? V tem primeru *morda* že začetni dvom v sklep kot del argumentativne igre zadošča, da je dokaz dialektično neučinkovit, čeprav je morda epistemsko ustrezen. Zavedam se »čejev« in tega, da je vrsta vprašanj ostala odprtih, a ta sestavek je že itak predolg, zato jih bom podrobneje obravnaval na drugem mestu. Zaenkrat le toliko: v argumentu je sklep vsaj delno in začasno sporen. Če priznamo skeptiku, da je obstoj zunanjega sveta vsaj začasno sporen zaradi *teh* in *teh* razlogov (skeptične hipoteze), ki jih Moore sprejema, potem je *Moorov* dokaz neuspešen. Zdi se mi, da uporaba zaznavnih prepričanj v kontekstu razprave, v kateri smo zaradi možnosti skeptičnega scenarija postavili pod vprašaj tak način pridobivanja védenja, nima prepričevalne moči. A to ne pomeni, da moramo sprejeti skeptikove razloge (prim. Adler) ali da ne obstajajo drugačni, bolj prepričljivi ugovori skeptiku (prim. Šuster, 2005).

Prepotovali smo različne poti Moorovih dokazov. Jedro lahko morda strnem v enem stavku: tistega, ki dvomi, dokaz ne bo prepričal, a zakaj bi sploh dvomili? Pa vendar ostaja nekaj vznemirljivega v skeptikovem izzivu in slepi pegi argumentacije, v katero nas zapelje. Vsi poznamo razprave, v katerih sicer imaš prav, vendar v njih nikdar ne moreš zmagati (pomislite, denimo, na razprave s svojim partnerjem ali partnerico). A tu gre za racionalno argumentacijo in veljavne skeptične argumente. Sosa kontekst Moorovega dokaza primerja s kontekstom neizrekljivosti resnične trditve »Jaz sem zdaj čisto tiho«. DeRose uvaja razliko med tem, ali je abstraktni argument po sebi zdrav – veljaven z resničnimi premisami – in tem, ali je ustrezno tak argument sprejeti in »odobriti« (angl. endorse). Moorov argument, vzet abstraktno, je sam po sebi zdrav, a vendar ga ne moremo nikdar odobriti – ne javno, ne v svojem lastnem razmišljanju. Podoben je resnici izjave »Jaz sem zdaj tiho«, ki je ne moremo nikdar *izreči* (Sosa, 1999: 145). Moorovo stališče je tako pravilno, a zanj ne more argumentirati, kar morda razloži Moorovo nelagodje in dejstvo, da se zaveda nezadovoljstva filozofov z njegovim dokazom. Morda razloži tudi poseben pomen mahanja z rokami – tudi ta, da ob skeptični hipotezi samo zamahneš z roko, tako kot pri kreacionistih.

A črv dvoma bo ostal: Moore je imel predavanje, v katerem je dokazoval obstoj zunanjega sveta, na neki ameriški univerzi. Ena od trditev, ki je bila zanj na predavanju (prim. začetek članka »Gotovost«) enako samoumevna, kot ta, da je pred njim njegova roka, je bila tudi ta, da so za zavesami predavalnice, na katere je z roko pokazal, prava okna. Toda prav ta predavalnica dejansko ni imela oken, ampak samo zid za zavesami!

The three ways of G. E. Moore

A Moorean defense of common-sense knowledge and his strategy of refuting skepticism as presented in his »Proof of an External world«, »Certainty« and »Four forms of skepticism« is analyzed. Two difficulties are exposed: Moore does not explain the intuitive strength of skeptical arguments and does not base his refutations on a developed theory of knowledge. And secondly, Moore's proof is often presented as a classical example of begging the question. Three articles end with three different responses to the skeptic: (i) we do possess evidence to refute the skeptical hypothesis – »Certainty«; (ii) the premises of the skeptical argument are much less convincing then its conclusion – »Four forms of skepticism«; (iii) the premises of Moore's argument are something he can know without being able to prove – »Proof of an External world.« Each of the strategies has been defended in contemporary Neo-moorean epistemology (i – Sosa; ii – Lycan; iii – Pryor). Since Moore's proof is connected with the problem of begging the question, the concept of argument and the problem of transmission of warrant (Wright) is also analyzed. The structure of dialectical situation is such that the skeptic can not be refuted in the »game of argumentation.« But there is an old ambiguity in the fallacy of »begging the question« – the fallacy can be understood in the context of a dialogue, when one wins by relying on the opponent's granting the point at issue. And there is the epistemological fallacy of an »attempt to prove what is not self-evident by means of itself« (Aristotle). Rhetorical deficiency of Moore's proof does imply its epistemological deficiency.

Keywords: G. E. Moore, proof of an external world, skepticism, argument, begging the question.

Literatura

Adler, J. A. (1998). »Open Minds and the Argument from Ignorance«. *Skeptical Inquirer magazine*, Jan./Feb. 1998. http://www.csicop.org/si/9801/adler.html

Baldwin, T. (1992). »G. E. Moore«. V Dancy, J. in Sosa, E. (ur.), *A Companion to Epistemology*, Oxford: Basil Blackwell.

Chisholm, R. (2005). »Teorija spoznanja (1. in 2. poglavje)«. *Analiza*, IX, št. 4, str. 25-39.

Conee, E. (2001). Comments on Bill Lycan's Moore Against the New Skeptics«. Philosophical Studies, 103, str. 55–59.

Forbes, G. (1984). »Nozick on Scepticism«. *The Philosophical Quarterly*, 34, str. 43-52.

Kim, J. in Sosa, E. (ur.) (2000). *Epistemology: An Anthology*. Oxford: Blackwell.

Lycan, W. (2001). »Moore Against the New Skeptics«. *Philosophical Studies,* 103, str. 35–53.

Moore, G. E. (1959). *Philosophical Papers*. New York: Collier Books.

Moore, G. E. (1998). »Obramba zdrave pameti«. *Anthropos*, 30, št. 4-6, str. 209-223.

Moore, G. E. (2000). *Principia ethica.* Ljubljana: Študentska založba.

Pritchard, D. (2005). »Neo-Mooreanism versus Contextualism«. *Grazer Philosophische Studien*, 67.

Pryor, J. (2004). »What's Wrong With Moore's Argument?«. Philosophical Issues, 14, str. 349-378.

Schiffer, S. (2004). »Skepticism and the Vagaries of Justified Belief«. *Philosophical Studies*, 119, str. 161-184.

Sosa, E. (1997). »Reflective Knowledge in the Best Circles«. *Journal of Philosophy*, 94, str. 410-30.

Sosa, E. (1999). »How to Defeat Opposition to Moore«. *Philosophical Perspectives,* 13, str. 141-54.

Sosa, E. (2007). *A Virtue Epistemology. Apt Belief and Reflective Knowledge,* Volume I. Oxford: Oxford University Press.

Šuster, D. (1998). »McTaggartov 'dokaz'«. *Analiza*, 3, št. 2, str. 40-58.

Šuster, D. (2000). *Simbolna logika*. Maribor: Pedagoška fakulteta.

Šuster, D. (2005). »Internalizem in skepticizem«. *Analiza*, 9, št. 4, str. 40-63.

Ule, A. (2006). »Kako je mogoče dvomiti?: izhodiščno vprašanje za razpravljanje ob knjigi Ludwiga Wittgensteina O gotovosti.« V *Philologos 1*. Pogovorni večeri 2005/06. Ljubljana: KUD Logos, str. 65-67.

Williams, M. (2001). *Problems of Knowledge. A Critical Introduction to Epistemology*. Oxford: Oxford University Press.

Wright, C. (2002). »(Anti-)Sceptics Simple and Subtle: G. E. Moore and John McDowell«. *Philosophy and Phenomenological Research* 65, št. 2, str. 330-348.

Wright, C. (2003). »Some Reflections on the Acquisition of Warrant by Inference.« V Nuccetelli, S. (ur.), *New Essays on Semantic Externalism and Self-Knowledge*. Cambridge: MIT Press, str. 57-78.

Wright, C. (2004). »Wittgensteinian Certainties«. V McManus, D. (ur.), *Wittgenstein and Scepticism*, New York & London: Routledge, str. 22-55.

Wright, C. (2007). »The Perils of Dogmatism«. V Nuccetelli, S., Seay, G. (ur.), *Themes from G. E. Moore. New Essays in Epistemology and Ethics*, Oxford: Clarendon Press.